
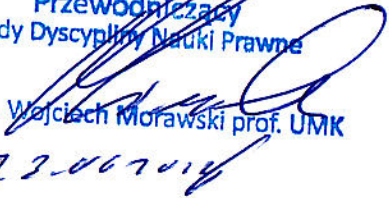

Upi. 21.06.2022r.
MR

Gdynia, 13 czerwca 2022 r.

dr hab. Jacek Potulski, prof. ucz.
Kierownik Zakładu Kryminologii
Katedra Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Gdański

Przewodniczący
Rady Dyscypliny Nauki Prawne

dr hab. Wojciech Morawski prof. UMK
23.06.2022

Recenzja

Rozprawy doktorskiej Pani magister **Eweliny Ślebioda – Ferens** pt. „*Łączny środek karny w polskim prawie karnym*” napisanej pod kierunkiem naukowym Pana dra hab. Jerzego Lachowskiego prof. UMK na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

I. WYBÓR TEMATU ROZPRAWY.

Wybór problemu badawczego, jak i sposób jego ujęcia w tytule rozprawy to jeden z największych atutów recenzowanej pracy. Problematyka łącznego środka karnego to temat bardzo wąsko eksplorowany przez doktrynę i orzecznictwo. Pomimo, iż jest ona praktycznie doniosły, nie budzi większego zainteresowania badaczy prawa karnego – w zasadzie mówimy bowiem o jednym krótkim przepisie Kodeksu karnego i konsekwencjach, które są ważne, ale z perspektywy ogólnoteoretycznej nie spektakularne. A jednocześnie prawidłowe stosowanie regulacji z perspektywy poszczególnych skazanych może mieć istotny wpływ na ich codzienność. Chodzi bowiem o ograniczenia, których stosowanie może mieć fundamentalne znaczenie dla codzienności skazanego (lub też osoby co do której warunkowo umorzono postępowanie).

Materia rozprawy doktorskiej, pomimo, że niezbyt obszerna zawiera spojrzenie praktyczne i teoretyczne. Praktyczne – wskazywane są bowiem realne problemy realizacji wymiaru sprawiedliwości opisane w legislacji skromnie w jednym przepisie a teoretyczne z uwagi określanie zasad „odpowiedniego” stosowania prawa oraz pracę porównawczą.

II. ZAKRES ROZPRAWY I PROBLEM BADAWCZY.

Doktorantka podjęła się opracowania rozprawy poświęconej łącznemu środkowi karnemu. Celem pracy była ocena aktualnych rozwiązań przyjętych przez ustawodawcę odnoszących się do orzekania łącznego środka karnego, zarówno w wyrokach skazujących, jak i wyrokach łącznych. Autorka skupiła się na rozwiązaniach kodeksowych pomijając np. taką regulację jak ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, gdzie przewidziano szczególnych środków karny.

Doktorantka podkreśliła szczególnie, iż podjęła się ustalenia na czym polega „odpowiednie stosowanie” przepisów o karze łącznej do łącznego środka karnego. Cel pracy, zwłaszcza w tym ostatnim zakresie jawi się jako ciekawy, ważny i stanowiący połączenie aspektów praktycznych z teoretycznymi.

Jako pomocniczy cel pracy, nazwany przez Autorkę „dodatковым walorem pracy” było odniesienie się do zagadnień historycznych oraz unormowań wybranych ustawodawstw europejskich. Z perspektywy zakresu rozprawy było to jednak zagadnienie marginalne.

Jednocześnie w tym miejscu zastanowić się trzeba nad wyborem listy państw wskazanych do omówienia – w ocenie recenzenta ma ona charakter arbitralny (oczywiście poza Francją, która zapoczątkowała łączenie „środków karnych”). Co ważne są to odwołania wyłącznie do regulacji kontynentalnej Europy i jako takie nie dają szerszego spektrum informacji o problematyce łącznego wymierzania środków karnych i sankcji im podobnych.

Podkreślić należy, że Autorka sformułowała szczegółowe cele badawcze.

- a. Które ze środków karnych zawartych w katalogu unormowanym w art. 39 k.k. podlegają łączeniu oraz jaka jest ich cecha wspólna?
- b. Co oznacza „odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących kary łącznej”, o którym mowa w art. 90 § 2 k.k.?
- c. W jakich przypadkach możliwe jest wymierzenie łącznego środka karnego – jakie są tryby jego orzekania oraz przesłanki?
- d. W jakim wymiarze może nastąpić orzeczenie łącznego środka karnego oraz jakie dyrektywy ma na uwadze sąd dokonując jego wymierzenia?
- e. Czy polska regulacja dotycząca łącznego środka karnego, w porównaniu do unormowań obowiązujących w wybranych ustawodawstwach europejskich jest trafna, a jeśli nie - jakich konkretnie zmian wymaga?

Wskazane cele są ciekawe, mają bardzo duże znaczenie praktyczne a i zawierają postulaty *de lege ferenda* co z pewnością podnosi wartość pracy. Ich sporządzenie, szczegółowość i realność do przeprowadzenia wskazuje na dojrzałość badawczą Doktorantki i stanowi dobre wyjście do systemowych badań naukowych. I tak, pierwsze z pytań ma charakter fundamentalny i określa zakres badań, drugie wyjaśnia najtrudniejsze z pytań – o odpowiednie stosowanie normy, trzecie jest już konsekwencją pierwszego, czwarte ma wymiar praktyczny – o wymiar stosowania środka, piąte ma charakter prawnoporównawczy i stanowi podsumowanie rozważań. Jak widać są one ukształtowane logicznie, wzajemnie z siebie wynikają i są dobrze skonstruowane.

III. UKŁAD ROZPRAWY.

Układ pracy jest logiczny, jasny i konsekwentny. Pozwala on na usystematyzowaną odpowiedź na zadane pytania badawcze. Pewne wątpliwości budzi tutaj (o czym poniżej) wpisanie do rozdziału historycznego regulacji Kodeksu karnego z 1997 r. Jednocześnie praca ma nieco schematyczny charakter – część historyczna, regulacje materialnoprawne, regulacje procesowe i wreszcie porównania z regulacjami państw trzecich. Pojawia się tylko pytanie – ale raczej do dyskusji a nie jako zarzut, dlaczego kwestie omówienia regulacji państw trzecich nie znalazły się na początku opracowania i jako takie już w samej części materialnoprawnej byłyby punktem odniesienia do rozważań o prawie polskim.

Pomimo powyższej uwagi, wydaje się, że realizacja postawionych przez Autorkę zadań badawczych wymagała zbliżonego układu pracy. Obrazuje on jej materialno-procesowy charakter. Uznać to należy za zaletę opracowania.

IV. OMÓWIENIE ROZPRAWY.

Recenzowana rozprawa liczy 205 stron, przy czym na 192 stronach zawarte są rozważania merytoryczne. Pozostała część to bibliografia, lista orzeczeń czy aktów prawnych. Nie jest to jak widać praca szczególnie obszerna. Wydaje się jednak, że omawiane zagadnienie z uwagi na swój wąski zakres najpewniej nie wymagało szerszej publikacji.

W pracy wykorzystano 120 publikacji. Liczba ta nie jest też szczególnie obszerna – jednakże podkreśla to tezę o pewnym pomijaniu w literaturze problematyki omówionej w rozprawie. Publikacje mają charakter tylko krajowy – to budzi daleko idące zdziwienie

recenzenta w pracy o charakterze prawno porównawczym. Skoro autorka twierdzi, iż początki wymiaru łącznego środka karnego wywodzą się z Francji, odwołuje się do „francuskiej teorii prawa” (s. 185) to zasadne byłoby pozyskanie chociaż podstawowej literatury francuskiej w tym zakresie.

Jednocześnie podkreślenia wymaga odwołanie się do bardzo bogatego orzecznictwa w zakresie omawianej problematyki. Z pewnością podnosi to praktyczny wymiar pracy i jednocześnie obrazuje, jakie realne problemy orzecznictwa są tu omawiane.

Analizując przytoczoną literaturę należy uznać co do zasady za wyczerpującą problem z jednym zastrzeżeniem – Autorka pominęła publikację najnowszą - Janusza Kanarka, „Wymiar kary oraz kwestia wykonania orzeczonych kar i pozostałych środków prawnokarnych w razie idealnego zbiegu czynów zabronionych w prawie karnym skarbowym”, PiP 2021 r., Nr 2. Co prawda nie odnosi się ona do instytucji z art. 90 § 2 k.k. wprost ale pośrednio się do niej odwołuje. Wskazany artykuł jest relatywnie nowy ale w rozprawie zakończonej w 2022 r. nie powinien być przeoczony. Również wprost do tematyki omawianej pracy odwołuje się elektroniczna publikacja Wojciecha Kotowskiego „Wyrok łączny w kontekście tożsamyh rodzajowo środków karnych”, n.ius, Legalis, 10 listopada 2020 r. Jego również brakuje wśród literatury przedmiotu. Wśród pozycji literatury o charakterze ogólnym zauważyć należy brak ważnej publikacji monograficznej – W. Cieślak: „Nawiązka w polskim prawie karnym” Gdańsk 2006 r. – Autorka odnosi się do istoty nawiązki pomijając tę publikację.

Przechodząc do analizy treści pracy wskazać trzeba, iż całość rozważań Doktorantki, poprzedzona Wstępem (niewymienionym w spisie treści) i Podsumowaniem, zawarta została w pięciu rozdziałach. Treść rozprawy co do zasady odpowiada przyjętemu tytułowi oraz tytułom rozdziałów.

We Wstępie recenzowanej rozprawy omówiono jej założenia - Autorka zarysowuje problem łącznego środka karnego, wskazuje na niewielki zakres literatury przedmiotu, omawia główne cele badawcze pracy i wskazuje głównie pytania badawcze oraz określa metodę badawczą (formalno-dogmatyczną i elementami porównawczą). Wstęp spełnia swoją funkcję i w sposób prawidłowy tłumaczy zasadność powstania recenzowanego opracowania.

W Rozdziale I rozprawy doktorskiej Autorka opisuje historyczny rozwój łącznego środka karnego. Rozważania podążają do 1932 roku, bardzo szczegółowo opisana jest regulacja, z odwołaniami do literatury okresu. Co ważne Autorka odwoływała się do procesu

legislacyjnego, w szczególności podkreślić należy uzasadnienie projektu kodeksu opublikowanego przez sekcję prawa karnego Komisji Kodyfikacyjnej. Rozważania historyczne są prowadzone ciekawie, prawidłowo formalnie z nawiązaniem do literatury historycznej – publikacji z lat trzydziestych, dokumentów źródłowych czy rozważań powojennych.

Pewne wątpliwości budzi tutaj omawianie poszczególnych kar dodatkowych (np. s. 15) gdzie Autorka jak się wydaje nie mogła się zdecydować – czy ma być to dogłębna ich analiza czy odwrotnie – tylko ich wskazanie.

Jednocześnie podkreślić należy nie tylko dobry wybór cytowanej literatury przedmiotu ale również szczegółowe odniesienie się do poglądów najwybitniejszych przedstawicieli polskiej nauki prawa karnego.

Późniejsze rozważania dotyczące Kodeksu karnego z 1969 r. również nie budzą większych zastrzeżeń. Co prawda już na początku (s. 19) razi pewien lapsus: „kodeks karny Wojska Polskiego, który był przez pierwsze 10 lat po wojnie wykorzystywany do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej także osób fizycznych” sugerujący, iż żołnierze osobami fizycznymi nie są. W tej części pracy również pojawiają się bogate odwołania do literatury przedmiotu, cytowano stosowne orzecznictwo oraz dokonano krótkiego omówienia poszczególnych typów kar dodatkowych. Autorka prawidłowo odnosi się do problematyki zasad łączenia kar dodatkowych, odnosząc się do zasady absorpcji czy kumulacji.

Jednocześnie Autorka często (np. s. 22) synonimicznie używa pojęć „kary” i „kary dodatkowe”. Oczywiście są to instytucje odmienne i jako takie, nie powinny być zrównywane.

Konstrukcyjnie wątpliwości budzi pkt. 3 tego rozdziału – „Zagadnienie łączenia środków karnych w kodeksie karnym z 1997 roku.” W zasadzie bowiem ten temat rozważań zajmuje pozostałą „krajową” część pracy. I jako taki nie powinien mieć charakteru historycznego a w zasadzie powinien być odrębnym rozdziałem rozprawy. Co prawda omówione zostały tutaj problemy ewolucji środków karnych – radykalnego zwiększenia ich liczby, powodów dokonywanych zmian i wątpliwości z nimi związanych. Z tej perspektywy „historyczność” wskazanego punktu broni się aczkolwiek może konieczna byłaby zmiana tytułu – np. „ewolucja zagadnienia...”. We wskazanym punkcie wykorzystano dostępną literaturę w wymaganym zakresie – Autorka odniosła się zarówno do publikacji systemowych jak i pozycji *stricto* dotyczących omawianych zagadnień a także, co ważne, do uzasadnienia

projektu Kodeksu karnego. Podkreślić należy rzetelność i aktualność opracowania w zakresie omawiania nowelizacji – a odnaleźć możemy je w tak wielu regulacjach, łącznie z tymi, których celem była walka z epidemią Covid-19.

Warta podkreślenia jest teza Doktorantki „powstały rozbieżności czy wymienione w nim zakazy należało orzekać łącznie, czy też można było wyodrębnić z niego pojedyncze środki karne odpowiadające poszczególnym zakazom (...) w doktrynie podnosi się, że w tej kwestii zachodzi konieczność zachowania zgodności z zasadą *nulla poena sine lege*, wymagającej ścisłego określenia kar i środków karnych grożących za popełnienie przestępstwa, jak również precyzji w ich stosowaniu”. Oddaje ona właściwe podejście do zasad prawa karnego, zasad przestrzegania praw człowieka oraz konstytucyjnych zasad państwa prawa.

Bardzo ciekawie merytorycznie opracowano Rozdział II Rozprawy – „Przesłanki orzekania łącznego środka karnego”. Ta część pracy została podzielona i opisana bardzo jasno, czytelnie i merytorycznie poprawnie. Rozważania Doktorantki wzajemnie się uzupełniają. Stanowią istotny głos w zakresie wykładni polskiego prawa karnego. Mają one znaczenie nie tylko na potrzeby łączenia środków karnych ale również odnoszą się do ogólnych zasad łączenia kar. Omówienie poszczególnych środków karnych z perspektywy ich łączenia również jest poprawne i skupia się na możliwościach ich łączenia.

Jako szczególnie ważne dla praktyki prawa karnego podkreślić należy uwagi doktorantki dotyczące możliwości łączenia środków karnych orzekanych w ramach warunkowego umorzenia postępowania (s. 66). Warto też wskazać na dojrzałość naukową Doktorantki wyrażoną opisem teorii konfigurowania wyroków (s. 68 i n.). Rozważania tutaj podjęte są ważne i pokazują również wolę i umiejętności prowadzenia bardziej teoretycznych analiz. Co ważne – Doktorantka opiera się tutaj nie tylko na bogatej literaturze ale również na orzecznictwie sądowym. Słuszne też są analizy dotyczące łączenia środków kompensacyjnych – aczkolwiek w tym zakresie (szczególnie w odniesieniu do nawiązki) warto by było zastanowić się nad charakterem prawnym tychże, w szczególności czy mają one charakter cywilistyczny, karny czy mieszany i czy przypisanie ich do określonej kategorii „represji” może wpływać na orzekanie w trybie art. 90 k.k.

Z perspektywy recenzenta brakuje w omawianym Rozdziale rozważań Autorki, które mają charakter ocenny – stanowiska Jej samej – w szczególności uwagi dotyczące wykonania dwóch wyroków austriackich (s. 137) wymagają komentarza i stanowiska.

W Rozdziale III „Wymiar łącznego środka karnego” dokonano analizy „technicznej”. Ma on charakter sprawozdawczy, czego nie można uznać za zarzut. Już na wstępie dokonano prawidłowej wykładni pojęcia „przepisy o krze łącznej” nadając mu wymiar materialny i procesowy. Zasadne są też uwagi dotyczące górnej granicy połączonych środków, w szczególności niemożności łączenia ich na okres 25 lat. Późniejsze rozważania dotyczące dyrektyw wymiaru środka karnego również prawidłowo wskazują na „dyrektywy podstawowe” i „pomocnicze”.

Jako najważniejszy procesowo Rozdział recenzowanej rozprawy uznać należy Rozdział IV – „Tryby orzekania łącznego środka karnego”. Oczywiście odnosi się on do odpowiedniej regulacji kary łącznej – analizy tu podjęte są zasadne, drobiazgowo i nie budzą większej wątpliwości. Pewne wątpliwości budzą wyrażone na stronie 160 opracowania porównania środków zapobiegawczych i środków karnych. W ocenie recenzenta różnice pomiędzy tymi środkami nie zawsze pozwalają na uznanie ich „identyczności” jednakże zasadny społecznie jest postulat zaliczania środków zapobiegawczych na poczet odpowiednich środków karnych.

Rozdział V „Uregulowania dotyczące łącznego środka karnego w wybranych ustawodawstwach europejskich” jest potrzebny w tego rodzaju pracy – kwestią dyskusyjną jest jego umieszczenie na końcu pracy a nie jako rozdziału początkowego. W żaden sposób nie wpływa to jednak na ogólnie pozytywną ocenę jego treści. Jednakże, jak już wspomniano we wstępie w części publikacji odnoszącej się do przepisów innych państw razi bardzo mała liczba pozycji literatury obcojęzycznej. Co najwyżej mamy tutaj to odesłania do pozycji kodeksowych ale w ocenie recenzenta jest to za mało. W przypadku Republiki Czeskiej nie mamy żadnego odesłania do literatury karnistycznej, w przypadku krajów skandynawskich – do jednej pozycji, w przypadku Francji, kraju, który zdaniem Autorki zapoczątkował łączenie odpowiedników środków karnych – znów brakuje pozycji zagranicznych.

Rozprawę doktorską wieńczy podsumowanie, które zamyka rozważania Doktorantki, wskazuje na najważniejsze ustalenia pracy i zawiera postulaty *de lege ferenda*. Jest ono ciekawe, dojrzałe i potwierdza sens badań Doktorantki.

Ogólnie - patrząc z perspektywy technicznej i językowej podkreślić też należy pewne „zgrzyty”. Wątpliwości budzi ukształtowanie odesłań do literatury. Już w przypisie 2. Pojawia się wątpliwość do czego właściwie się on odnosi. Brakuje bowiem tutaj konkretnego cytatu. Jest to przykład nieprawidłowości, które również później się pojawiają. Co więcej – przypisy pojawiają się po kropce – to również jest nieprawidłowe. Utrudnia to odbiór pracy –

oczywiście nie mówimy tutaj o „kardynalnym” błędzie aczkolwiek przy ewentualnej próbie publikacji monografii opartej na rozprawie doktorskiej tenże błąd redakcyjny powinien być skorygowany. Niefortunne jest też sformułowanie „We współczesnej literaturze prawniczej można spotkać się z..” bez przytoczenia tejże literatury (s. 63). Również uwaga dotycząca rozumienia pojęcia „lub” budzi wątpliwości (s. 78) – przyjęcie zasad rozumienia tego pojęcia w interpretacji logiki formalnej jest błędne. Ustawodawca jest tutaj bardzo niekonsekwentny i nie można zakładać, że sformułowania „lub” i „albo” są kategorią logiczną.

V. WNIOSKI KOŃCOWE.

Rozprawa pani magister Eweliny Ślebioda – Ferens pt. *„Łączny środek karny w polskim prawie karnym”* napisana pod kierunkiem naukowym Pana dra hab. Jerzego Lachowskiego prof. UMK odpowiada niewątpliwie wymogom stawianym pracom doktorskim.

Zgłoszone uwagi i zastrzeżenia, często mające charakter formalny i edycyjny, nie zmieniają ogólnej, pozytywnej jej oceny. Jest to opracowanie solidne, rzetelne, poprawne merytoryczne, przedstawiające prawidłowo omówienie „zadanej” przez Doktorantkę tematyki. Autorka swobodnie posługuje się niezbędnymi dla potrzeb analizy naukowej aktami prawnymi, literaturą, ujawnia ich znajomość i czyni to poprawnym językiem prawniczym. Przedstawia nadto własne refleksje naukowe oraz postulaty *de lege ferenda*. Wykazuje się tym samym umiejętnością prowadzenia dyskursu naukowego, analizy literatury i orzecznictwa.

Konkludując wskazuję, że Pani mgr Ewelina Ślebioda – Ferens przedstawiła samodzielną rozprawę doktorską, która stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego z zakresu prawa karnego. Pokazuje przy tym stosowną wiedzę Doktorantki w tym obszarze. Mając na uwadze powyższe uważam, że rozprawa doktorska odpowiada warunkom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669) i uzasadnia dopuszczenie Doktorantki – Eweliny Ślebioda – Ferens do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. Jacek Rótułski prof. ucz.